

"Ние се навикнавме по итна постапка да донесуваме закони. Сепак, станува збор за уставна материја, постапката е далеку посложена отколку за донесување на законите и не би требало да се девалвира улогата на гласачите во донесувањето на промените на Уставот. Доколку парламентарните и претседателските избори се одржуваат во март, ова е премалку време за уставни промени. Затоа што прво треба

да се усвои концепцијата, да се даде предлог за пристапување кон промена на Уставот, тој предлог да се прифати во Собранието со двотретинско мнозинство, па да се изготви нацрт на Уставот, потоа јавна или стручна расправа, со предлог на Уставот, по што следува изгласување на измените. Сè ова ќе се поклопи со предизборниот период, а изборните активности би требало да почнат од половината на февруари или на почетокот на март", вели проф. д-р Стојмен Михајловски.

Пишува: Жаклина МИТЕВСКА

По многуте несогласувања, лидерите на четирите најголеми политички партии демонстрираа единство во однос на прашањето за уставните измени. Цензусот за избор на претседател во вториот круг се намалува на 40 отсто. Сепак, премиерот Груевски ќе остави можност до нивното усвојување во Собранието, партиите да размислат за намалување на цензусот на 33 проценти. Следните избори ќе ги спроведе нов состав на ДИК, а претседателот ќе биде на предлог на опозицијата. Дијаспората ќе гласа, но од следните претседателски и парламентарни избори. Прашањето за загарантираните места за етничките заедници е одложено, а прашањето за избор на потпретседател на државата ниту е договорено, ниту отворено. 15 март наредната година е датум кога ќе се одржат локалните и претседателските избори.

Најавените уставни промени за укинување на цензусот за избор на претседател на Република Македонија во вториот круг, евентуалното истовремено одржување на претседателските и на локалните избори, како и воведувањето на институцијата потпретседател на државата, и тоа на само пет месеци пред одржувањето на изборниот циклус, налагаат сеопфатна анализа, затоа што тоа ќе опфати и многу други прашања, односно промени на највисокиот законодавен акт. Всушност, промените во изборниот систем претпоставуваат претходно промена на Уставот, бидејќи Изборниот законик мора да ги почитува принципите кои се утврдени во Уставот, иако тој е многу рестриктивен во однос на изборниот процес. Сепак, сè уште нема прецизен договор, прецизна формулација и прецизна постапка затоа што промените на Уставот претпоставуваат процедура, која е идентична на донесувањето на Уставот.

"Кога станува збор за првата промена - односно бришење на цензусот за избор на претседател на Република Македонија во вториот круг, проблемот е во тоа што сè уште не е доволно прецизирано што значи бришење на цензусот. Дали станува збор за бришење на цензусот за излегување на гласачите во вториот круг или за бришење на цензусот потребен за избор на еден од двајцата кандидати кои влегуваат во вториот круг. Според сегашното уставно решение, доколку ниеден од кандидатите не е избран во првиот круг, двајцата кандидати кои освоиле најголем број гласови одат во вториот круг на избори, кој се одржува 14 дена по првиот круг. Во вториот круг е избран оној од двајцата кандидати кој ќе добие мнозинство, повеќе од 50 отсто од оние кои излегле на гласање, под услов да из-

**АКО ВЕЌЕ МАКЕДОНИЈА
ИМА ПОТПРЕТСЕДАТЕЛ
ЗОШТО ЌЕ МОРА
ТОЈ ДА БИДЕ АЛБАНЕЦ!?**

лезат повеќе од половината од вкупниот број гласачи, односно повеќе од половината од електоратот. Претпоставувам дека станува збор и за бројот на гласачите кои треба да излезат на гласање, и за бројот на гласови кои треба да ги добие еден од двајцата кандидати. Мој став е дека намалувањето на цензусот во двата негови сегмента има две спротивставени различни димензии, едната е позитивна, другата е негативна. Позитивната димензија на намалување на цензусот во двата сегмента е во тоа што се поедноставува изборната постапка. Изборните процеси ни се црна точка во развојот на демократијата и во нејзиното вреднување од страна на евроатлантските институции каде аспирираме да бидеме членка. Меѓутоа, мислам дека ако нема никаква граница на цензусот би се девалвирала функцијата претседател на државата, оти хипотетски може да се претпостави дека еден кандидат може да биде избран со еден глас, доколку во вториот круг излезе само еден гласач. Сепак, тоа сигурно нема да се случи во вакво демократско општество. Сметам дека оние 50 отсто цензус од вкупниот електорат можат да се намалат, меѓутоа не помалку од 30 отсто или 25 отсто, во спротивно би се девалвирала функцијата претседател на Република Македонија. Значи, првата димензија е во смисла на поголема ефикасност на изборниот процес и создавање уставна рамка за аболирање на сите негативности кои се појавуваат во целиот период од самостојноста на РМ, а втората страна од намалување на цензусот во двата еле-

ОНИЕ 50 ОТСТО ЦЕНЗУС ОД ВКУПНИОТ ЕЛЕКТОРАТ МОЖАТ ДА СЕ НАМАЛАТ, МЕЃУТОА НЕ ПОМАЛКУ ОД 30 ОТСТО, ИЛИ 25 ОТСТО, ВО СПРОВИВНО БИ СЕ ДЕВАЛВИРАЛА ФУНКЦИЈАТА ПРЕТСЕДАТЕЛ НА РЕПУБЛИКАТА, ПРОФ. Д-Р СТОЈМИР МИХАЈЛОВСКИ, ФОН

мента е негативна зашто ако нема никаква долна граница на излезени избираници, претседателот би можел да има помал легитимитет и од пратениците, дури и од градоначалниците. Треба да се направи балансирање меѓу овие две импликации од уставните промени", вели проф. д-р Стојмен Михајловски од Факултетот за правни науки, Фон универзитетот.

РЕПРЕЗЕНТАТИВНИ ФУНКЦИИ

Припадниците на албанската етничка заедница тврдат дека во вториот круг од претседателските избори нивниот глас е пресуден за избор на претседател на државата, така што со намалување на цензусот би се девалвирал нивниот глас. Од друга страна, пак, сè уште се оспорува изборот на сите досегашни претседатели на Република Македонија, а освен тоа и инцидентите не се заобиколени.

"Албанците - дополнува Михајловски - имаат демократски можности во првиот круг да се изјаснат и од нивните гласови зависи кој од кандидатите ќе влезе во вториот круг. Не се девалвира нивниот глас, тука се воспоставуваат рамки тој да не се злоупотребува. Тоа е една работа, втората работа е онаа паралелна промена на Уставот, се заговора воведување на функцијата потпретседател на државата и тој да биде од редот на албанската етничка заедница. На тој начин тие фактички добиваат балансирање меѓу нивното учество или моќ во изборот на претседателот

и воведување на функцијата потпретседател. Меѓутоа, функцијата потпретседател е прашање само за себе. Прво, ние имавме не потпретседател на Република Македонија, туку потпретседател на претседателот на државата во првиот мандатен период, кога тогашниот лидер на ВМРО-ДПМНЕ, Љубчо Георгиевски со Уставот ја вршеше оваа функција, по што таа беше избришана од Уставот. Тоа беше во преодните и во завршните одредби. Мислам дека по релаксирањето на меѓуетничките односи во РМ нема некои правно-политички димензии за да се форсира воведување на оваа функција од две причини. Првата причина е што функцијата на претседател на РМ во извршната власт е многу ограничена. Тој повеќе има репрезентативни функции во извршната власт, правото на суспензивно вето и правото на предлагање определени функционери, членови на Судскиот совет, судии на Уставен суд итн. Од друга страна, пак, воведувањето на функцијата потпретседател на РМ претпоставува пошироки уставни промени бидејќи сега има определени работи кои ја имплицираат функцијата потпретседател. Да речеме ако претседателот е спречен да ја врши функцијата него го заменува претседателот на Собранието, ако претседателот трајно ја изгуби способноста или по сила на Уставот трајно не може да ја врши функцијата, неа ја врши претседателот на Собранието. Ако се воведат функцијата потпретседател на РМ потребни се поголеми уставни промени. Значи, таа промена не е едноставна, така што воведувањето на оваа функција повторно

"Нашиот Устав не би го дефинирал ниту како мек, ниту како тврд Устав. Не е тврд зашто може да се менува по одредена постапка. Не е ниту мек затоа што во самиот Устав е предвидена процедура за негова промена, која е многу посложена. Тоа го налагаат потребите. Би било апсурдно да се поставуваат рокови кога Уставот треба да се менува. Во целиот овој период ние Уставот го менувавме неколку пати. Триесет амандмани во рамките на 134 члена, колку што има Уставот, станаа составен дел. Една третина од Уставот веќе е променет со амандманите од 2001 г., кои битно влијаат на институционалните решенија кои ги има во постојниот Устав".

ИНЦИДЕНТИТЕ ПРИ ГЛАСАЊЕТО СЕ НАША ЦРНА ДАМКА

"Дилемата за тоа кој модел е поефикасен е постојана и во изборната теорија и во програмите на политичките партии. Од ефектот кој го постигнуваат во изборите, партиите се определуваат за еден или за друг модел. Почнавме со апсолутно мнозински, потоа направивме комбинација за парламентарните избори (мнозински и пропорционален), за да го воведеме целосно пропорционалниот модел во Собранието, а мнозинскиот модел остана за претседателот и за изборот на градоначалниците. Пропорционалниот модел е и за избор на советите на општините. Во теоријата има и позитивни и негативни страни и за двата модела. Мнозинскиот модел е потранспарентен, гласачите знаат за кого гласаат и какви се резултатите од нивното гласање. Пропорционалниот модел, пак, е поправчен, меѓутоа не е така транспарентен. Но, потоа сè зависи од тоа кој модел ќе се примени во доделувањето на мандатите по изборите, има определен број гласови кои остануваат неефектуирани во рамките на определен модел, ако не се постигне определена квота, така што прифаќањето на моделот е резултат на политичка одлука. Моделот е политика на мнозинството, кое одлучува за промените во Изборниот законик, и воведување соодветен модел. Определување на моделот е работа на Изборниот законик, а не на Уставот, тој не навлегува во дефинирање на изборниот модел".

има и позитивни и негативни импликации. Позитивните ќе ги релаксираат меѓуетничките односи меѓу двете најголеми етнички заедници во Македонија, македонската и албанската. Но, од друга страна, создава институција за која веќе имаме сурогат на таа институција во уставниот систем, и од трета страна треба да се воведат пошироки уставни промени. Во сегашниве меѓуетнички односи и во рамките на коалицијата веројатно преовладува фактот за релаксирање на меѓуетничките односи и за развој на уставно-политичкиот систем во рамките на Уставот. Сепак, тоа е политичко прашање и сè зависи од тоа како ќе се договорот во рамките на коалицијата".

Инаку, претседателот на државата има функции во претставувањето на државата во извршната власт, иако многу помалку од функциите кои ги има Владата како основен носител на извршната власт. Тој има функции во кадровската политика, предлага или назначува носители на врвни политички функции, тие не можат да бидат избрани ако нема предлог или согласност од претседателот. Без негова согласност не можат претставници на странски држави да се именуваат за амбасадори. Владата може самостојно да именува конзули. Претседателот има право на суспензивно вето, може да не потпише указ за објавување на закон, а ако не се објави тој не може да влезе во сила. Но, не станува збор за апсолутно вето, значи само го одлага објавувањето на законот. Доколку Собранието по втор пат ја усвои одлуката, тогаш претседателот мора да го потпише указот. Ако Собранието донесе закон со двотретинско мнозинство тогаш претседателот нема право на суспензивно вето. Воведувањето на функцијата потпретседател на

РМ мора да биде операционализирано и со функции на потпретседателот бидејќи само воведување на функцијата потпретседател без конкретни надлежности би било некоја декорација на политичкиот и на уставниот систем, нема да има некои ефекти освен релаксирање на меѓуетничките односи".

Сепак, прашањето е дали потпретседателот на РМ мора да биде Албанец?

"Тоа е идејата - објаснува Михајловски - бидејќи во сегашниот уставен концепт за избор на претседател албанската етничка заедница никогаш не може да аспира да има претседател. Не може да добие доволен број гласови според нивниот состав и вкупната популацијата во РМ. Затоа тие настојуваат да најдат определена сатисфакција во воведувањето на функцијата потпретседател и тој да биде од албанската етничка заедница".

МАНДАТИ ЗА ЗАЕДНИЦИТЕ

Во однос на зголемувањето на бројот на пратениците на 133, од кои 10 ќе бидат резервирани за припадниците на етничките заедници, Михајловски посочува дека Уставот дава рамка Собранието да брои од 120 до 140 пратеници и за тоа не е потребна уставна интервенција, освен ако не се настојува да се надмине границата од 140.

"Уставот дозволува, а и со одлуката за распишување парламентарни избори се определува и бројот на пратениците кои ќе бидат избрани во новиот состав на Собранието. Но, тука станува збор за прашањето да се резервираат одредени мандати за етничките заедници. Тоа постои во компаративното уставно право и во уставните системи, односно гарантирање на определени мандати за етничките заедници, независно од бројот на гласовите. Но, од друга страна, пак, веќе се нарушува еднаквоста на избирачкото право. Припадниците на етничките заедници добиват двојно избирачко право, еднаш во квотата на официјални мандати и еднаш во вкупната квота на избор на пратеници. Значи, учествуваат во гласањето за вкупниот состав на Собранието, а им се гарантираат определени пратенички места како резултат на нивната етничка припадност. Тука се нарушува избирачкото право, иако мислам дека и тоа е еден од елементите за релаксирање на меѓуетничките односи, за мнозинството да не оствари тиранија врз малцинството", вели Михајловски.

Гласањето на дијаспората, пак, како што дополнува тој, е нова институција која се планира да се воведат, но има организациони проблеми. Сè уште нема институционални форми каде на-

ДАЛИ ПОТПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ДРЖАВАТА ЌЕ СЕ ИЗБИРА ВО ЗАКОНОДАВНИОТ ДОМ?

шите иселеници можат да гласаат. А и бројот на гласачите кои се одсваа е релативно мал во однос на вкупниот број иселеници од Македонија.

Во однос на прашањето за паралелно одвивање на претседателските и на локалните избори, проф. д-р Михајловски коментира дека во практиката и во теоријата има модели кога тие се спроведуваат паралелно, но и модели кога тие се во различно време. Секој од овие два модела има свои добри и лоши страни. Едновремените избори го овозможуваат поефикасното функционирање на изборниот систем и има ослободување на гласачите од постојаното форсирање на изборни идеи и програми итн., но и овозможува по завршувањето на изборниот циклус луѓето да можат да се занимаваат со нивните секојдневни работи за egzистенција. Позитивната страна на различните периоди на организирање на изборите е во тоа што секогаш граѓанинот е во позиција да учествува во креирањето на политиката, непосредно или преку свои избрани претставници. Со избраните претставници има контакт во изборниот процес. Доколку тој контакт му се оневозможи или се остварува на

секои четири години, тогаш се намалува неговото конкретно влијание врз политичкото одлучување за различни видови политичка власт, претседателски, парламентарни, локални избори.

Дали потпретседателот на РМ ќе се избира во Собранието ќе зависи од надлежностите кои тој ќе ги има во Уставот. Доколку во законодавниот дом го избираат пратениците тогаш влијанието на граѓаните врз неговиот избор е посреден. Пратениците го имаат легитимитетот од граѓаните да го вршат изборот на потпретседателот. Меѓутоа, во тој случај се нагласува функцијата на Собранието. Тоа станува неприкосновена институција. И да биде избран од страна на Собранието тоа нема некое пошироко политичко влијание врз неговиот легитимитет.

Но, доколку сепак биде одлучено тој да се избира во Собранието, тогаш прашањето е дали повторно ќе преовлада волјата на мнозинството?

На ова прашање Михајловски одговара:

"Секаде се истакнува волјата на мнозинството, но може да се воведат Бадентерово мнозинство во смисла да има повеќе од половината гласови од пра-

тениците на албанската и на другите етнички заедници и тогаш нема наметнување на една етничка заедница, туку постои консензус и усогласеност меѓу сите етнички заедници да се бара мнозинство од сите нив. Претпоставувам дека ако се воведат институцијата потпретседател на РМ во Собранието ќе се бара Бадентерово мнозинство".

Но, дали за сите овие промени имаме време и дали тие ќе доведат до ефикасност на изборниот процес. Како што е познато, ние ѝ ветивме на ЕУ дека повеќе нема да носиме закони по итна постапка!

"Се навикнавме по итна постапка да донесуваме закони. Доколку е предвидено и претседателските и локалните избори да бидат во март, тогаш ова е премалку време за уставни промени. Сепак, ова е уставна материја и постапката е значително посложена отколку за донесување закони и не би требало да се девалвира улогата на гласачите во донесувањето на промените на Уставот. Прво, треба да се усвои концепцијата, да се даде предлог за пристапување кон промена на Уставот, тој предлог да се прифати во Собранието со двотретинско мнозинство, потоа да се изготви нацрт на Уставот, па јавна или стручна расправа, па предлог на Уставот, по што следува негово донесување. Сè ова ќе се поклопи со предизборниот период, а изборните активности би требало да почнат од половината на февруари или од почетокот на март. Но, изборниот систем може да функционира демократски, со отстранување на сите дефекти кои се појавуваат во досегашните избори. Мислам дека дури и да се направат изборни измени тие сепак нема да гарантираат апсолутно анулирање на сите изборни дефекти кои веќе ги имавме во изборниот систем. Не би требало да се пребрзува со уставни промени заради поголема ефикасност на изборниот процес. Тоа може да се постигне и со политичка акција, особено да се отстрани дефектот во полнењето на избирачките кутии, семејното гласање, гласањето за друг, затоа што ова го нарушува еднаквото и непосредното избирачко право, што е уставна гаранција".

ИСПРАТИ СМС **КУПИ ГО ВИСТИНСКИОТ ПОДАРОК**

1. На 075 14 14 42 испрати СМС со содржина*: **POD 075XXXXXX** каде што XXXXXX е бројот на твојата сакана личност.

2. Таа ќе добие анонимна порака со прашање - што би сакала да добие за подарок.

3. Почекај го нејзиниот одговор, а потоа „изненади“ ја со вистинскиот подарок!

СМС ПОДАРОК услугата чини 20 ДЕН. + 18% ДДВ
*со празно место, како во примерот

ИСПРАТИ СМС НА
075 14 14 42
20 ДЕН. + 18% ДДВ

СОНОВНИК

За толкување на твојот сон испрати СМС порака со следната содржина*: **SON** помн
Толкувањето го добиваш веднаш.
*со празно место како во примерот